

MEMO / 5. mai 2015

Lapsesõbralik õigusemõistmine – spetsialistide seisukohad ja kogemused

1. Miks see uuring korraldati?

Käesolev Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) uuring toetab Euroopa Komisjoni 2011. aastal vastu võetud [lapse õigusi käsitlevat ELi tegevuskava](#). Tegevuskavas viidatakse vajadusele muuta kohtusüsteemid lapsesõbralikumaks. Hõlmatakse ka laste jaoks ette nähtud kaitsemehhanisme vastavalt kuriteoohvrite õigusi käsitlevale ELi direktiivile, mille peavad 2015. aasta novembriks riiklikesse õigusaktidesse üle võtma kõik liikmesriigid.

2. Mida uuring hõlmab?

Käesolev uuring annab põhjaliku ülevaate tsiviil- või kriminaalkohtumenetluses kas kannatanu, tunnistaja või ühe osapoolena osalenud kuni 18aastaste laste olukorrast.

Uuringu raames vaadeldi laste tegelikku kohtlemist olemasolevates riiklikes raamistikes ja riikide poliitikates. Uuringu tulemused täiendavad [Euroopa Komisjoni juba tehtud tööd](#) statistika ning riiklike õigusraamistike ja poliitikate vallas.

Uuringu raames paluti intervjueeritavatel üksik- ja rühmaintervjuude käigus vastata tavasid ja kogemusi käsitlevatele küsimustele selle kohta millisest vanusest alates lapsi kaasatakse, mis tüüpi toetust neile peaks pakutakse, kus korraldatakse ärakuulamisi, kuidas koolitatakse spetsialiste samutisoovitada, kuidas praktikas parendada laste kaasamist kohtumenetlustesse.

Käesolev FRA aruanne on esimene omataoline aruanne, mis tutvustab kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlustes osalevate lastega töötavate inimeste kogemusi, seisukohti ja vaateid, et kaardistada käibivad tavad ja protseduurid, täiustamist vajavad valdkonnad ning perspektiivikad lahendused. Järgmises FRA selleteemalises aruandes, mis ilmub 2016. aastal, vaadeldakse aga laste endi kogemusi..

Intervjuuküsimused jaotati peamisteks teemavaldkondadeks Euroopa Nõukogu lapsesõbraliku õigusemõistmise suuniste alusel. Need põhinevad õigusel saada ära kuulatud ja olla informeeritud, samuti õigusel kaitsele, eraelu puutumatusel ja võrdsele kohtlemisele, samuti lapse huvide kaitse põhimõtet ja teisi võtmeteemasid, näiteks töötajate koolitust ja koostööd erinevate valdkondade vahel.

Intervjuuküsimused leiab põhjaruande lisadest.

3. Kuidas uuringut teostati?

Peamised teemavaldkonnad valiti pärast konsulteerimist ekspertide, siht- ja sidusrühmadega ning koosõlas lapsesõbralikku õigusemõistmist käsitlevate [Euroopa Nõukogu suuniste](#) kesksete põhimõtete ja aspektidega.

Andmete kogumine toimus suuliste intervjuude, dokumentide analüüsi ja töörühmades toimunud arutelude käigus, millesse kaasati spetsialiste, kes töötavad lastega enne kohtumenetlust, selle ajal ja järel. Kokku intervjueriti 2012. aasta juulist detsembrini 570 inimest, sh kohtunikke, prokuröre, advokaate, kohtuametnikke, psühholooge, sotsiaaltöötajaid, tõlke ja politseinikke kümnest ELi liikmesriigist (Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Poola, Prantsusmaa, Rumeenia, Saksamaa, Soome ja Ühendkuningriik). Suulised intervjuud kestsid 45–90 minutit, töörühmade arutelud 1,5–2,5 tundi.

Metoodika täpse kirjelduse, teabe sihtrühmade kohta, valimid, intervjuude ajakavad jms leiab aruande lisadest ja FRA veebilehelt, seal on toodud ka viited riikide valitud õigusaktidele 2014. aasta esimese kvartali seisuga, ülevaade riikide sellesisulistest poliitikatest ja lisateavet.

4. Mida teevad riigid kohtumõistmise lapsesõbralikumaks muutmiseks?

FRA on uurimuses hõlmatud riikide põhjal kaardistanud mitu perspektiivikat praktikat, näiteks:

- **Eesti** politseijaoskondade lapsesõbralikud küsitlusruumid on varustatud anatoomiliselt korrektsete nukkudega, mida saab riidesse panna ja riidest lahti võtta nt seksuaalse kuritarvitamise juhtumite käsitlemisel. Seda lahendust kasutatakse mitmes riigis, et aidata lastel end väljendada. Samas näiteks **Soome** sotsiaaltöötajad kasutavad sageli nn kaisukarukaarte, et aidata lastel oma tundeid väljendada.
- Mitmes **Prantsusmaa** linnas on loodud kontaktpunktid, kust lapsed saavad sellele valdkonnale spetsialiseerunud juristidelt teavet oma õiguste kohta ning nõuandeid ja tuge tsiviil- või kriminaalasjades. Need kohtumised on tasuta ja konfidentsiaalsed ning sageli võimaldatakse teenuseid ilma eelneva registreerimiseta, lisaks toimivad infoliinid ja koolides korraldatakse teadlikkuse tõstmisele suunatud üritusi.
- **Poolas** küsitletakse alla 15aastaseid lapsi „sinistes ruumides“, kus on mänguasjad, lapsesõbralik mööbel ja ühepoolsed peeglid, mis võimaldab lapsi küsitleda nii, et kõik asjaomased isikud ei pea viibima lapsega samas ruumis.
- **Ühendkuningriigis** on jällegi lastel juurdepääs mitmesugustele materjalidele, mis aitavad neil mõista, mida tähendab kohtuga suhtlemine. Infovoldikud on ette nähtud eri vanusegruppidele ja neis on kasutatud vanusele sobilikku keelt, puslesid, mängu jne. Lisaks on need saadaval eri keeltes, et neid mõistaks ka sisserändajate lapsed.

5. Kui esinduslikud on tulemused?

Uuringut välja töötades pöörati erilist tähelepanu sellele, et oleks tagatud ühtne lähenemisviis valimi koostamisele, intervjueeritavate valimisele, intervjuude ja fookusgruppide küsimuste koostamisele ning andmete kogumisele. Et lihtsustada liikmesriikide andmete võrdlevat analüüsi, töötas FRA kõikide intervjuude ja fookusgruppidele välja ühts aruandevormi. Peamised 2014. aasta esimese kvartalini toimunud muudatused riikide õigusaktides ja poliitikates hõlmati uuringusse selleks, et valmiv raport pakuks olukorrast võimalikult täpset ja ajakohast ülevaadet ning analüüsi.

Käesoleva uuringu põhitulemusi saab suunistena kasutada ka liikmesriikides, mis käesolevas uuringus ei osalenud.

6. Kuidas valiti uuringus osalema need kümme ELi liikmesriiki?

Uuringus osalenud kümme ELi liikmesriiki valiti nii, et see peegeldaks ELi kohtusüsteemide ja eri tavade paljusust laste kohtumõistmises osalemise valdkonnas.

Valiku aluseks oli mitu kriteeriumi: geograafiline asukoht, erinevad kohtusüsteemid, rahvaarv, riiklikud erinevused, eelnevalt tuvastatud perspektiivikad praktikad või nende puudumine.

7. Kui paljusid lapsi mõjutavad kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlused ELis?

Andmelünkade tõttu liikmesriikides ei ole tsiviil- ja kriminaalkohtumenetlustes osalevate laste arvu ELis võimalik täpselt kindlaks määrata.

Eurostati hinnangul on 19% ELi elanikkonnast vähem kui 18 aastat vana. See võrdub 95 miljoni lapsega.

Euroopa Komisjoni andmete põhjal 11 liikmesriigi kohta, kus elab kokku 20 miljonit last, leiti, et 2010. aastal langes 74 000 last kuriteo ohvriks ja 495 000 lapse vanemad lahutasid. See tähendab, et hinnanguliselt 95 miljoni lapse kohta ELi 28 liikmesriigis võib kohtumenetlustes osalevate laste arv ulatuda umbes 2 500 000 lapseni aastas.

8. Mida teeb FRA käesoleva uuringu tulemustega?

FRA soovib uuringu tulemusi kasutada poliitikate muutmiseks. See saavutatakse koostöös teiste asjaomaste institutsioonidega, näiteks Euroopa Komisjoni, Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukoguga. FRA teeb tihedat koostööd ka liikmesriikide ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

Lisateave

FRA laste õiguste alased materjalid on kättesaadavad [FRA veebisaidil](#) ja lapsedõbraliku kohtusüsteemi pressipakis.

Lisateave: [FRA meediaüksus](#)

E-post: media@fra.europa.eu / tel: +43 1 58030-642